

UNA GUIA + UN QUADERN DE CAMP

PAPALLONES

Vincent Albouy i Lucas Baliteau

ELS MOSAICS DE LA NATURA
 Cossetània

UNA GUIA + UN QUADERN DE CAMP

PAPALLONES

Vincent Albouy i Lucas Baliteau

ELS MOSAICS DE LA NATURA • 2

 Cossetània

Títol original: *Papillons*
Autors: Vincent Albouy i Lucas Baliteau
© Éditions Glénat 2013
Tots els drets reservats

Primera edició: maig del 2022

Fotografies:
Lucas Baliteau, excepte les de la pàgina 26 (Philippe Mothiron/OPIE),
la pàgina 74 (André Shont/OPIE) i la pàgina 78 (Hervé Guyot/OPIE)

Il·lustracions: Noël Gouilloux / Catiche Productions

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

© de la traducció: Francesc Massana Cabré

Assessorament: Xavier Salat Brunel

Impressió: Leitzaran Grafikak

ISBN: 978-84-1356-054-0

DL T 185-2022

SUMARI

Presentació	4
Com fer ús d'aquesta guia	8
Guia d'espècies	11
Papallones diürnes (ropalòcers).....	12
Papallones nocturnes (heteròcers).....	72
Bibliografia i recursos	92
Glossari	94
Índex de noms comuns	95
Índex de noms científics	96
Quadern de camp	97
Com observar i identificar papallones i erugues.....	98
Com fotografiar papallones i erugues.....	104
Calendari d'observació de les papallones.....	106
Calendari d'observació de les erugues.....	107
Quadern d'observació de papallones i erugues.....	108

PRESENTACIÓ

Les papallones ens alegren la vista amb tot de colors i formes originals i executant una infinitat de coreografies a l'aire, i també quan volen de flor en flor o dansen amb les ales durant l'època d'aparellament. Per tot plegat gaudeixen d'una gran simpatia tant entre els més petits com entre els més grans; i això és ben sorprenent tractant-se d'insectes.

En canvi, a les erugues rabassudes, boterudes i, de vegades, amb pèls urticants, que devoren les plantes de jardí, se les veu com a plagues que cal exterminar. Però és impossible imaginar les papallones sense les erugues, ja que l'eruga no és més que una papallona en el seu estadi jove. Sigui com sigui, unes i altres ens ofereixen, amb les seves formes, els seus colors i els seus hàbits, un espectacle que es renova sense parar.

La petita guia que teniu a les mans us presenta quaranta espècies de papallones d'entre les més comunes o les més destacades, cadascuna amb l'eruga corresponent, per aprendre a conèixer-les i identificar-les millor. Hem donat prioritat a les papallones diürnes, que són les més fàcils d'observar, però també us proposem unes quantes espècies de les anomenades papallones *nocturnes* que també són actives o molt fàcils de veure durant el dia.

No totes les papallones tenen les mateixes necessitats, de manera que poden agrupar-se en diferents categories segons l'entorn en què viuen preferentment. Algunes espècies estan vinculades als boscos, però també són presents en bardisses o parcs i jardins arbrats. N'hi ha que busquen llocs ombrejats, encara que les clapes de llum solar de vegades les atreuen com imants; i sovint també s'enfilen a dalt de tot de les capçades d'arbres i arbustos.

Una paó de dia prenent un bany de sol.

Erugues de paó de dia acabades de néixer al niu protector en una mata d'ortigues.

Una eruga de nimfa dorment que ha mudat la pell on ja no cabia.

D'altres, més nombroses, estan vinculades a prats i altres entorns oberts i assolellats, rics en pastures i altres plantes baixes. També poden trobar refugi en descampats i terrenys erms i, fins i tot, a la gespa de parcs i jardins, encara més pel fet que els recents canvis en l'agricultura n'han fet minvar els hàbitats tradicionals. Però les papallones més comunes, tant al camp com a les ciutats, són les que en l'estadi d'eruga s'alimenten de plantes cultivades o de *males herbes* afavorides per les activitats humanes. No és casualitat que la blanqueta de la col, que s'alimenta de cols i altres plantes de la mateixa família, i la paó de dia, que s'alimenta d'ortigues, siguin de les papallones més freqüents.

Una última categoria inclou les espècies que més es desplacen i que, en alguns casos, fan veritables migracions. Aquest comportament facilita que es puguin observar per tot arreu, fins i tot en entorns on no poden assegurar-se la subsistència, ja que també hi estan de pas.

Per tot plegat, qualsevol jardí o qualsevol hort pot convertir-se en un lloc d'observació apassionant per a tothom que senti curiositat per la natura. Cap al final de l'hivern apareixen les primeres papallones que venen a llibar a les flors més primerenques. Amb la

Dues blanques de l'arc blanc sorpreses en plena parada nupcial.

primavera i les seves temperatures suaus, el jardí es cobreix de flors i les papallones s'hi multipliquen. Quan arriba l'estiu, la diversitat disminueix una mica i els horaris de vol canvien. Les papallones prefereixen la fresca del matí o de la posta de sol més que la calor ofenosa del migdia. Amb les primeres pluges de la tardor, sant tornem-hi: el jardí floreix una altra vegada i les papallones tornen, abans que els primers freds les facin desaparèixer.

Identificar les papallones que veiem al jardí o passejant per la naturalesa ens proporciona el plaer de posar nom a un ésser viu que fins aleshores, per a nosaltres, no en tenia. Però també ens permet buscar l'eruga pels voltants gràcies a les indicacions

de la guia sobre les plantes que l'alimenten, i identificar-la gràcies a la descripció i al dibuix presentat per a cada espècie. Llevat de les espècies migratòries, que poden haver nascut a centenars de quilòmetres d'on se les observa, la majoria de papallones no són gaire de voltar lluny de casa. On hi ha adults, hi ha d'haver també eruges.

I si coneixem millor les papallones i les eruges del nostre hort o jardí i dels seus voltants, podrem també protegir-les millor, per exemple, afavorint les plantes que alimenten les eruges i les flors que són atractives per als adults, i respectant els llocs on s'amaguen els capolls i les crisàlides...

Perquè, sí: les nostres papallones necessiten protecció. L'ús generalitzat de pesticides des de fa més de seixanta anys, la desaparició de molts marges, partions i bardisses, el monocultiu, la mecanització de l'agricultura, l'enjardinament i manteniment dels vorals

de les carreteres, l'escalfament global, la destrucció d'importants entorns naturals a causa de l'expansió urbanística, el turisme i el desenvolupament de les xarxes de transport, són causes que han contribuït a un descens alarmant de les poblacions de papallones. Anys enrere, hi havia una infinitat de papallones als prats florits, tan nombroses que era impossible comptar-les; avui, en canvi, només veure'n un grapat de juntes s'ha convertit en una autèntica gesta.

Vincent Albouy

Paisatge de camp ideal per propiciar la trobada de moltes papallones i erugues.

COM FER ÚS D'AQUESTA GUIA

- 1 Les espècies s'han dividit en dos grans capítols, ben fàcils d'identificar per una pestanya de color:

■ Papallones diürnes (ropalòcers)

■ Papallones nocturnes (heteròcers)

Dins dels capítols, les espècies s'han classificat per famílies i després per gèneres, en l'ordre sistemàtic clàssic utilitzat per als lepidòpters.

- 2 **Nom comú:** nom comú de l'espècie.
- 3 **Nom científic:** format per dues paraules, normalment d'origen llatí o grec, que designen el nom del gènere i el de l'espècie respectivament.

Família zoològica.

Dimensions. Abreviatures utilitzades: **L** longitud, **E** envergadura.

Presència. Aquesta secció indica la freqüència d'aparició de l'espècie (de rara a molt comuna).

Hàbitats principals. Sense ser exhaustiva, aquesta secció indica els hàbitats preferits per l'espècie a la natura i a prop de l'home.

Període de vol de la papallona.

Període d'activitat de l'eruga.

- 4 **El text** inclou una introducció i unes quantes seccions que es repeteixen.

La introducció presenta l'espècie incidint en algun o alguns dels detalls destacables.

Descripció. Aquesta secció enumera les principals característiques morfològiques i de color que permeten identificar la papallona, diferenciant entre mascle i femella, i l'eruga madura.

Biologia de la papallona. Aquesta secció ofereix informació sobre els hàbits i comportaments més destacats dels adults.

Biologia de l'eruga. Aquesta secció resumeix el cicle vital anual de cada espècie, de la posta dels ous fins a la desclosa de l'adult.

- 5 **La foto** facilita la identificació de la papallona, a part de la descripció.
- 6 **El dibuix** mostra l'eruga a la planta nutrícia, de vegades acompanyada d'una vista d'un adult que complementa la foto (per exemple, l'altre sexe o el revers de les ales).

40

1 NIMFA DORMENT 2

D'entre les papalones del nostre entorn, la nimfa dorment és una de les més longeves: gairebé un any de vida. Els adults apareixen al principi de l'estiu i són fàcilment visibles fins a finals de juliol. Després es dispersen per estivar i es refugien amb les ales tacades en un forat d'un arbre o en un clòt de una roca, camuflant-se gràcies al color maró i als motus del revers de les ales. Alguns individus tornen a l'activitat a la tardor i després es traslladen a un refugi per passar-hi l'hivern. Tan aviat com torna el bon temps, al final de l'hivern en els anys més propicis, les nimfes dorments entrenen de nou el vol. Es dirigeixen cap a les flors que comencen a descloure's, per lliar-hi, o van a prendre el sol amb les ales desplegadas en una branca, un tronc o un pal·len exposats, de manera que guanyen energia abans de reproduir-se.

NOM CIENTÍFIC:
Nymphalis polixenes
FAMÍLIA:
Nymphalidae

DIMENSIONS PAPANALLONA:
L 37 mm - E 50 mm

DIMENSIONS ERUGA:
L fins a 45 mm

PRESENCIA:
Força comuna en zones temperades de la Mediterrània

HÀBITATS PRINCIPALS:
Zones boscoses, verges, prats i jardins urbans

PERÍODE VOL PAPANALLONA:
Fabra-juliol i setembre-octubre

PERÍODE ACTIVITAT ERUGA:
Maig-juliol

La base de les ales d'un no és més clar de l'espina de la nimfa dorment.

3

4

Descripció

Papallona L'anvers de les ales és de color lleonat taronja, amb tres taques negres bastant grans i més o menys quadrangulars a la part de davant i quatre de petites i arrodonides al centre. A les posteriors s'hi veu una única taca negra. Les quatre ales tenen a la vora un motu negre sinuós, amb taques blaves en forma de rajeta lluna a les ales posteriors. El revers de les ales té zones diferenciades de color maró més o menys fosc, amb una vora nitida però sinuosa que separa les dues zones.

Eruga El cos és de color negre, tot equipat de punts blancs, i està decorat amb una sèrie de taques de color taronja clar, que formen línies discontinües, i d'apèndix espinosos del mateix color.

Biologia de la papallona

La nimfa dorment havia estat estretament vinculada als oms, que alimenten les seves erugues i que van quedar assolats per una terrible malaltia, però segues volant amb força freqüència en arbres i boscos, camps closos, verges i fins i tot jardins, que alberguen altres plantes nutritives, com farc, alguns salzes, creers silvestres i cultius i arbres negres.

Les papalones entren regularment als edificis a la recerca d'un lloc d'estivació, i s'instal·len en zones abandonades o poc utilitzades. A la tardor, els individus que tornen a ser actius solen lliar el suc dolç de la fruita madura o en descomposició. A la primavera, els mascles defensen un territori, volant constantment d'un lloc a un altre per vigilar-lo.

Biologia de l'eruga

Cap a mitat de la primavera, la femella pon els ous en grups en una branca de la planta hoste. Les erugues joves viuen en grups en un nuu comunitari, després en el fullatge. Al final del seu desenvolupament se suspèn per la part posterior del cos d'una branca d'una planta propera per transformar-se en crisal·la.

41

Adult amb les ales tacades i eruga en una fulla de nimfa

PAPALLONES
GUIA D'ESPÈCIES

PAPALLONA REINA

Vet aquí una de les papallones més grosses i més boniques que podem observar en el nostre entorn. Una de les variants del nom popular, *macaó*, li ve d'un heroi grec fill del déu Asclepi. L'eruga, molt espectacular, no passa mai desapercebuda quan devora les fulles de les pastanagues o els fonolls, perquè les dimensions considerables i els colors intensos i brillants la delaten ràpidament. Si la molestem, es treu de la base del cap un òrgan carnós en forma de forquilla i de color taronja que desprèn olor: l'osmeteri. És una arma defensiva principalment pensada contra els ocells: la substància que exsuda l'osmeteri té molt mal gust, i els ocells depredadors ràpidament escupen l'eruga. També és fàcil de veure quan s'alimenta en erms florits o en parterres decoratius, o quan la femella plana al voltant de les plantes de què s'alimenta l'eruga per dipositar-hi els ous.

NOM CIENTÍFIC

Papilio machaon

FAMÍLIA

Papilioníds

DIMENSIONS PAPALLONA

L 25-30 mm; E 65-80 mm

DIMENSIONS ERUGA

L fins a 40 mm

PRESENCIA

Força comuna en zones càlides

HÀBITATS PRINCIPALS

Prats, erms, horts i jardins

PERÍODE VOL PAPALLONA

Març-octubre

PERÍODE ACTIVITAT ERUGA

Maig-novembre

El mascle és idèntic a la femella.